

Törvényességi óvás, vagy perújítás?

A legfőbb ügyész törvényességi óvást nyújtott be a Legfelsőbb Bírósághoz Nagy Imre és társainak perében. Nem egyedi esetről van szó, hiszen az összes, '49 és '62 közötti koncepciók elemeket tartalmazó pert felülvizsgálják. Vannak viszont olyanok, akik az óvást nem tartják elegendőnek, *perújítást* szeretnének. Milyen eljárásjogi különbségek vannak a két jogorvoslati forma között? — ezzel a kérdéssel kerestük fel dr. Cséka Ervin egyetemi tanárt, a JATE Büntetőjogi Tanszékének vezetőjét.

— Mindkét rendkívüli jogorvoslatot egy jogerős bírói határozat ellen lehet igénybe venni. Am a perújítást — ez a pontos neve — a határozat után felmerülő újabb tények és bizonyítékok indokolják, míg a törvényességi óvás azt juttatja kifejezésre, hogy a bírói határozat már meghozatala pillanatában megalapozatlan vagy törvénysértő volt, tekintet nélkül arra, hogy merültek-e fel új bizonyítékok vagy se. A perújítás feltételei tehát „nehezebbek”, pontosabban körülírtak, mert új személyi vagy tárgyi bizonyítást kíván meg.

— Vannak esetek, amikor egy határozatot mindkét formában meg lehet támadni, mert mindkettőnek fennállnak a feltételei. A törvényességi óvás gyorsabb, egyszerűbb, mert nem igényel új bizonyításfelvételt. A perújításnál új tárgyalás és új bizonyításfelvétel szükséges. Ha a konkrét ügyet, a rehabilitációs eljárásokat nézzük, ezekben mindkettőre lehet példát találni. Rengeteg új bizonyíték merült föl, melyet a határozathozatalkor még nem is-

mertek, de van az ügyeknek egy olyan csoportja is, amelyekről minden új bizonyíték felmerülése nélkül is megállapítható, hogy meghozataluk időpontjában az akkori jogszabályok szerint is törvénysértőek voltak. A lényeg minden jogorvoslat esetében az, hogy milyen eredményre vezethet. Ez esetben mindkét forma százszázalékosan tisztázhatja a tévesen vagy törvénysértően elítéltek helyzetét. Mindkettő végéreményben kimondhatja: büncselekmény miatt ítélték el olyan személyt, aki büncselekményt nem követett el. Ilyen értelemben tehát közömbös, hogy milyen eszközt veszünk igénybe, főleg a társadalom szempontjából. Nincs arról szó, hogy az egyik vagy a másik forma jogilag vagy társadalmi szempontból kisebb vagy nagyobb értékű lenne.

— A koncepciók pereknek két nagy csoportját különíthetjük el. Az egyikre példa lehetne a Rajk-per és a hozzá csatlakozó perek 1949-ben és az ötvenes évek elején, a másikra az 1956–58-as perek, köztük a Nagy Imre-per. A fő különbség az, hogy az „igazi” koncepciók perek az elsők voltak, mert azokban rengeteg kitalált tényállás szerepelt, utólag ezekről meg lehet állapítani, hogy hamisak voltak. Az '56 utáni perekről megállapítható, hogy itt sok új bizonyíték felmerüléséről nemigen lehet beszélni, és a jogorvosláshoz nincs is erre szükség, mert ezek már az akkor hatályos jog alapján is törvénysértőek voltak. Az ítéletekben szereplő tények többé-kevésbé megtörtént események, nagy mértékű hamis bizonyítékokat sem koholtak,

persze időnként vannak kisebb kozmetikázások, túl sokmás megállapítások. A nagy hiba abban van, hogy ezeket a tényeket tévesen minősítették büncselekménynek. Például a forradalom alatti eseményeket államrend elleni büncselekménynek. Ha pedig a fő hiba nem a tények hibás, hiányos összegyűjtése — ezekről a tényekről a közvélemény nagy része is tud, hiszen itt voltunk, itt éltünk —, hanem az, hogy ezeket a jogszabályok téves, törvénysértő, önkényes alkalmazásával büncselekménynek minősítették, ezt ezért törvényességi óvással célszerű orvosolni, mert a meghozataluk pillanatában törvénysértést valósítottak meg. Ilyen esetben gyorsabb és célravezetőbb a törvényességi óvás. Valószínűleg ezért döntöttek az illetékesek e forma mellett. Ehhez az ügyhöz ez az eszköz látszik a legalkalmasabbnak.

— Ön tehát teljesen megnyugtatónak tartja ezt a megoldást.

— Az eszköz megválasztása teljesen megnyugtató és százszázalékos rehabilitációt nyújthat, bár a rehabilitáció tulajdonképpen nem is a leg-szerencsésebb szó, hiszen rehabilitálni azokat kell, akik egyébként büncselekményt követtek el, csak utólag megszüntetjük a velük kapcsolatos joghátrányokat. Itt többről van szó: teljesen ártatlannak, büntetlennek nyilvánítják ezeket a személyeket.

— A perújítás — mint Ön is mondotta — új bizonyítási eljárással járna. Ennek során át kellene tétel-sen vizsgálni az újabban felmerült bizonyítékokat, több, még élő tanú a vallomástétel kötelezettségével le-

heme szóra bírni, s főképp szembesíteni a dokumentumokkal. Azt hiszem, ez a társadalom szempontjából igen fontos lenne, a kor szereplőit, tanúit viszont minden bizonnyal kínosan érintené: egy esetleges perújítás nekik semmi esetre sem érdekük...

— Nem kizárt, hogy perújítással keressük az igazságot. Ez nyilván sokaknak nem tetszene, de azt kiáztatnak tartom, hogy a Legfőbb Ügyészség vagy bármilyen illetékes szerv ilyen kényelmetlenségi okokból választott volna.

— Törvényességi óvást az ügyészség nyújthat be. Ki kezdeményezhet perújítást?

— Jelenleg hatályos törvényeink szerint a legfőbb ügyész és a Legfelsőbb Bíróság elnöke nyújthat be törvényességi óvást a Legfelsőbb Bírósághoz. A perújítást viszont az eljárás résztvevői, az ügyész, a védő és a terhelt és még néhány más személy jogosult kezdeményezni az első fokon jogerősen eljárt bíróságnál. Ez a jogorvoslat lényege szem-szövegéből közömbös, csak az eljárásjogi kezdeményezés szempontjából van különbség.

— Némely történések már bizonyítékokról is beszélnek, melyek lényegesen is alátámasztják azt, amit egyébként mindenki tudott: itt finoman szólva megsértették a bírói függetlenséget, s az ítéletet első, vagy végső fokon nem a bíróság, hanem egy politikai testület hozta...

— Politikai perekben a jog, a politika és a társadalmi megítélés mindig érintkezik. Hogy a bírói függetlenséget valóban megsértették-e, ezt csak a kutatásokkal lehet majd

tisztázni, esetleg meg lehetne kérdezni a per bírát is. A politikai perekben az a tapasztalat, hogy különösebb utasítás, vagy pláne formális határozat, levélírás nélkül is olyan a légkör, hogy a bírák — jól vagy rosszul értelmezett felfogásában — bizonyos politikai vagy más érdeket vélnek szolgálni, és különösebb utasítás vagy figyelemfelhívás nélkül is a saját elképzelésük szerint hozzák meg a „megfelelő” ítéletet. Ez általában még jogszabályokkal is indokolható bizonyos mértékig. Bár ezek a jogszabályok — főleg az államellenes büncselekmények esetében — bizony elég rugalmasak voltak, azokba sokféle értelmezés és sokféle büntetés belefért. A bíróság befolyásolásának kérdése egyébként a jogi aktust nem érinti.

— Tudjuk, hogy a kihallgatásokat egy Sumilin nevű szovjet ezredes vezette a fogházban. Ha a bíróság tényleges befolyásolását nem is tételeznék föl, mindenképpen fel kell tétel-ezni, hogy a kihallgatások és a bizonyítási anyag, terv szerint készültek, arra az ítéletre, melyet kívánatos volt meghozni.

— Ez lehetséges. A nyomozás során ez megtörténhetett, a nyomozási anyag összeállításában lehetnek tendenciák, de a bíróság feladata, hogy a nyomozási anyag kritikája alapján folytassa le a bizonyítást. A bírósági eljárásban s magában az ítéletben nem lehet arra hivatkozni, hogy a nyomozás ilyen vagy olyan irányban folyt. A bíróság teljesen önállóan, függetlenül fogadja el vagy teszi félre a nyomozási anyagot. Az a bíróság hibája, ha hagyta magát a nyomozati anyag által rossz irányba befolyásolni! A bíróság felelőssége teljesen önálló, függetlenül attól, hogy a nyomozás milyen irányban folyt.

MÁROK TAMÁS

A fiatalember az állomásról a villasorra fordult. Ment a nyílegyesen járdán, nézte a gondosan nyírt sövények, ápolott fák lombja közül elővillanó épületek sorát, a pázsitos előkerteket. Hétköznapi volt, nagy csönd, kora őszi, melencollé napfény.

Odébb az útszégyelen egy idősebb férfi állt, mintha várna valakire: körülötte termetes juhász-kutya böklészott, szaglászott a fűben. A férfi krémzsinór farmernadrágot, hozzá finom pulóvert viselt, a mogyoró színében. Mögötte, a kovácsoltvas kapu előtt kora rakásban tűzifa, méteres hasábkobban. Kint az úttesten bordó Daimler autó állt, fényes előkelőségben.

— Jó napot! — szólította meg a fiatalembert már messziről az idősebb. — Maga idevaló?

— Nem.

— Csak azért kérdezem, hogy ajánlana-e valakit, aki ezt a fát sürgősen berakja.

— Nem ismerem itt senkit — mondta a fiatalember, akinek a lábához már odahajolt a kutya, a nadrágja szárát szimatolta.

— Ne tartson tőle, nem bántja — vakarta meg a fejét az idősebb férfi, és cifrán elkáromkodta magát.

— A jó édesanyjukat... Itt van ez a rohadt fa, idecseszték nekem a kapu elé. Még jó, hogy erre fordultam, mert ha a hét végén jövök, marad is belőle meg nem is. Már így is megdézsmálhatták.

A fiatalember egy pillanatra megállt, nézte a fát. Amaz idegesen folytatta.

— Van nekem egy emberem, már jártam is nála, de alszik. Tökérségen esett haza hajnalban, nem tudok életet verni bele. Nekem pedig legkésőbb délután el kell innen mennem. Ezer forintot adnék valakinek, aki berakja.

— Ezret? — emelte föl a fejét a fiatalember.

— Van itt egy gumikerekű targonca, azon szépen be lehet hordani — fordult a krémnadrágos fiatalhoz, és közelebb lépett hozzá. — Ott hátul az udvarban stószba rakná, délre végezhet vele.

— Én berakom — döntött gyorsan a fiatalember, és tett egy barátságos mozdulatot a kutya felé, csak úgy a levegőben.

— Máris megegyeztünk — nyújtotta kezét a fa gazdája. Bementek a kiskapun, föllépdelték a verandára.

— Készüljön hozzá, pakoljon le!

A fiatalember letette a sárkoba a nagy sportszatyrot, levetette a zakóját, fakó pólóinget viselt. Az idősebb gyors pillantással végigmérté keszeg alakját, a vásott nadrágját. A sovány karját is nézte, de úgy találta, elég izmos a fickó, a vékony-szívós fajtából való.

Közben odalent a kutya leheveredett a tamariskusz bokor alá, figyelte az idegent, minden mozdulatát szemmel tartotta.

A fiatalember előhozta a targoncát, elkezdte a fa berakását. A nyaraló tulajdonosa még tett-vett az asztalon, fél szemmel figyelte őt, úgy látta, okosan, tempósan rakodik a fű: éppen annyit rakott már elsőre is a targoncára, amennyit erőlködés nélkül betolhat az udvarra. Mindenesetre tetemes adagokban szállította a fát. Végezni fog délre — gondolta a ház ura, és bement a házba.

Szépen fogyott az utcán a fa, rendre gyarapodott hátul a formás rakás. A fiatalember sietség, kapkodás nélkül dolgozott derekasan. Csinos ház ez — gondolta minden fordulónál, ahogy húzta kifelé az üres targoncát, és szemügyre vette a nyaralót —, század eleji nagy villa, ikléseken újjáépítve, megtartva az eredeti színeket is: a fal okkersárgáját, az ablakkereteket, a zsálus, nagy ajtó fehér színét.

— Látom, nézi ezt a házat — állított ki a gazda a verandára. — A feleségem öröklött romosan, ő állíttatta helyre az építésével. Én persze szívesebben építtettem volna újat, modernet, lapos tetővel, betonnal, üveggel. Ez olyan bagolyvár!

SOBOR ANTAL

Alkalmi munka

— Én inkább erre szavazok. A feleségének volt igaza — mondta a fiatalember, és elment a targoncával.

— Ezt legalább el lehet nézegetni, van rajta látnivaló — szólott föl a gazdának az újabb fordulónál. — Nyugodjon bele, a feleségének igaza van.

— Meg a lányomnak. Ő is ezt a vén bagolyfészket imádja — vetette oda a gazda, és lelépdelt a verandáról.

— Maga nős? — kérdezte a fiatalembert, amint újra elment előtte az üres kocsi.

— Nős vagyok, két gyerekem van.

— Magának? Két gyereke? — nevette el magát a krémnadrágos. — Már ne is haragudjon, de még maga is félig gyerek. Diák maga?

LIPPAT TAMÁS RAJZA

— Pedig így van. Két gyerekem van.

A fiatalember rakta sző nélkül a targoncát, nyomta befelé a kaput.

— Nem is csodálkozik rajta, hogy bele sem kezdtem a fahordásba? — kérdezte amaz.

— Nem azért fizet, hogy csodálkozzam.

A gazda elnevette magát, és a fiatalember nyomába szegődött, távolabbról követte a targoncát, közben beszélt.

— Lábadozó beteg vagyok, egy hónapja operáltak epével. De mondja, tényleg két gyereke van? Ne vicceljen velem! Ugye, csak ugrat?

— Miért ugratnám?

— Igaz, Nem ezért fizetem. Hanem látom ám, nem először végez maga efféle munkát — követte a fiút fordulóról fordulóra.

— Hát nem vagyok egészen kezdő.

Az idősebb férfi később megállt, cigarettára gyújtott. Az órájára pillantott, mintha stoppolná a fordulót, számíthatná, mikorra végez a másik.

— Tudja, az itt a baj, hogy egyre nehezebb embert találni — kezdett aztán újabb beszélgetést a gazda.

— Valóban, nem könnyű embert találni — Ma már az ilyen munkára nem lehet embert kapni — morfondírozott tovább a krémnadrágos, és ismét a rakódó nyomába szegődött. — Egyébként maga mivel foglalkozik?

— Egyébként tanár vagyok.

— Úgy értsem, hogy eredetileg tanár volt?

— Most is az vagyok.

— Maga mégiscsak ugrat engem, barátom. Na és, ha szabad érdeklődnöm, mit tanít?

— Biológiát és kémiát.

— Akkor mi a fenéért rakja itt nekem ezt a fát?

— Ezer forintért. Annyit ajánlott, nem? Egyébként megmutathatom a személyimemet, ha nem hisz nekem.

— Dehogy mutatja! Csak hát...

— Csak hát azt hitte, kirúgtak.

— Istenem... van úgy, hogy az ember hirtelen másra kényszerül. Szóval, csak tanít?

— Csak tanítok.

Az idősebb egy ideig töprengett, aztán megint nevetett, hangot váltott.

— Hát igen. Jól megy manapság a pedagógusoknak, októberben is ráérnek délelőtt. Ismerem itt egy pedagógusházaspárt, azok egész nyáron krumplit pucoltak, káposztát, tököt gyalultak a vendéglősnek, napi ezerért. De nyáron!

— Van most két üres napom. A gyerekek kirándulni mentek, és engem kihagytak a kíséretből.

— Aha! Aztán kiruccant ide egy kicsit szétnézni, igaz?

— Nem éppen szétnézni. Festeni jöttem.

— Ugy! Szóval festegetünk is egy kicsikét?

— Nem úgy festegetek, ahogy maga gondolja. Egy faházat vállaltam festésre. Kívül Xilamon-Xiladekor, belül Dispersit.

— Értem. Egy kis mellékes. És ha szabad kérdeznem, mennyit hoz a konyhára?

— Egy ötöst.

— És így lesz egy hatosa, ezzel a fával együtt. Ez pedig talán egy havi keresete a suliban.

— Olyasmi.

A gazda fölment a verandára, tett-vett, szöszmötölt, aztán sört hozott ki. A fiatalember közben végzett a fával, a helyére tolta a targoncát, a kerti csapnál megmosta a kezét, az arcát. A gazda fölött a sörből egy bajor című korszóba, mellé helyezte az ezrest az asztalra.

— Köszönöm, barátom! Még fél tizenkettő sincs. Nagy jót tett velem. Most mennem kell. Nekem az idő hozza a pénzt. A fiatalember megitta a sört, intett, hogy nem kér többet: elsimította csapzott haját, fölvette a zakót, vállára kanyarította a sporttáskát. Zsebre tette a pénzt.

— Nézze, adok én magának egy névjegyet — mondta már odakint az utcán a gazda —, keressen meg, vagy hívjon föl. Megvallom, először arra gondoltam, hogy megkérem, alkalomadtán vágja is föl nekem ezt a fát: és egyáltalán: vállalja el ezt a kertet, gondozza nekem havi ötezerért. De most mást mondok magának. Vállalja el a lányom főkészítését az egyetemre. Negyedikés gimnazistáról van szó. Ezért hateret adok. Látja, ebben sem vagyok smucig. Ha maga heti három-négy órát foglalkozik a lánnyal, még én is elhiszem, hogy fölveszik az egyetemre.

— Miért olyan biztos ebben?

— Maga tetszik nekem, barátom. Elnéztem, ahogy ezt a rakás fát betermelte nekem. Abban szellem is volt. Minden mozdulatában ott volt a szellemi ember. És tudom azt is, hogy van két gyereke. Na isten vele! Gondolkozzon az ajánlatom!

A tanár állt még egy ideig az úttest szélén, nézte a hintázva távolodó nagy Daimlert. Előhúzta nadrágja zsebéből az ezrest, összehajította, most már gondosan eltette kabátja belső zsebébe. Aztán tempósan kilépett, már csak másfél napja maradt a faház festésére.